

Реферат на тему: "Життя і творчість Григіра Тютюнника"

Григір Тютюнник

Р е ф е р а т

на тему:

"Життя і творчість Григіра Тютюнника"

П л а н:

1. вступ;
2. основна частина:
 - а) життя;
 - б) творчість;
3. висновок.

Найясніше зірка давнього, талановитого роду Тютюнників (Хтудулів, як прозивали їх по дідові) спалахувала двічі — коли з'явилися в українській літературі два неповторні, обдаровані письменники Григорій і Григір Тютюнники. Власне, називали їх так, щоб розрізняти, не плутати. Були вони, безперечно, різними, хоч і мали спільне коріння. На кожного наклав відбиток саме його час.

Хто зна, кому з них було важче в житті, а відповідно і в творчості. Старшому — Григорію, який пройшов війну, встиг тільки відчувати манливу звабу хрущовської "відлиги", завдяки якій створив свій знаменитий роман "Вир", а в розквіті творчих сил помер від фронтових ран. Було йому всього сорок один рік. Чи меншому — Григору, який так непросто пробився до найціннішого свого джерела — рідної мови, зумів сягнути в корінь найболючіших проблем сучасності, але змушений був творити в постійному протиборстві із застійними канонами. Було йому всього сорок дев'ять, коли пішов із життя.

Народився я 5 грудня 1931 року в сім'ї селян — Тютюнника Михайла Васильовича і Тютюнник (до заміжжя Сивокінь) Ганни Михайлівни. Вони були вже в колгоспі — батько плотникував, косив, пиляв осокорчики довгою дворучною пилкою, нишком готувався до екзаменів у вчительський вуз. Мати працювала на різних роботах — полола, в'язала, поливала і подавала снопи в барабан.

У тридцять третьому році сімейство наше опухло з голоду, а дід, батько мого батька, Василь Феодулович Тютюнник, помер — ще й не сивий був і зуби мав до одного міцні (я й досі не знаю, де його могила), а я в цей час — тоді

мені було півтора року — перестав ходити (вже вмючи це робить), сміяться і балакать перестав... У тридцять сьомому році, коли батькові сповнилось рівно сорок (він з 1897 року), його заарештували, маючи на увазі політичний мотив, і пустили по сибірських етапах...

У 1957 році прийшов папірець, який сповіщав, що батько ні в чому не винен і

реабілітований посмертно. По тому, як забрали батька, ми залишилися удвох: мати двадцяти-чотирьохрічною вдовою (вона молодша за батька на шістнадцять років) і я. Мені тоді йшов шостий рік.

Мій батько, кажуть, був гарний собою, розумний, сильний і з лиця моложавий, бо після першого одруження — на ївзі Федотівні Буденній (1920—1921 рік) — він не знайшов кращого заняття, ніж займатись поезією, геометрією, бондарством. Після того, як батька забрали в тюрму в 1937 р., взяв мене до себе батьків брат Филимон Васильович Тютюнник,— мати осталися заміжні за іншим, а я пішов до дядька. Сьогодні я знаю, для чого взяв мене дядько. Він і його дружина" Наталя Іванівна Рябовецька, з сусіднього з нами хутора Троянівка, вчили й виховували мене, а кажучи просто, були моїми батьками. Вони обоє працювали в школі. Дядя був бухгалтером, тьотя викладала українську мову й літературу. З того часу я запам'ятав "Як упав же він з коня", "На майдані".(...) Я любив і знав казки Пушкіна і безліч українських народних казок, з яких я найбільше люблю й зараз "Котигорошко",— прекрасна казка.

Перечитував оце недавно — диво, та й годі...

А до Донбасу, ще коли жив я з матір'ю і татом, добре запам'ятались мені Шевченків "Кобзар", "Під тихими вер-бами" Грінченка, "Хіба ревуть воли...", "Кайдашева сім'я", "Тихий Дон", тоді ще не закінчений,— третю частину чита-ли, мабуть, тато і мама воювалися за неї: обом хотілося читати. Зійшлися на тому, що вечорами читали вголос.

1938 року віддали мене дядя і тьотя до школи в український перший клас, який нараховував сім учнів. Думаю, що тут другі мої, сказати б, батьки дотримувались принципових поглядів щодо української мови, освіти, культури взагалі.

Через два тижні цей клас було ліквідовано за малим контингентом, і я опинився в російському першому класі. З того часу і до 1962 року я розмовляв, писав листи (іноді оповідання) виключно російською мовою, окрім років 1942-1949-го, коли я знов опинився в селі біля матері. До цього я був старцем в повному розумінні цього слова. Сталося се так. На початку війни тьотя народила мені сестрицю. А дядю забрали на фронт. Уже в сорок другому році почався голод. Я їв тоді картопляну зав'язь, жолуді, пробував конину — коли вона кипить, з неї багато піни...

Люди, дивлячись на змучену тьотю і на нас, голодненьких дітей, порадили мені чкурнути до матері на Полтавщину, щоб легше стало всьому сімейству,— голод як-не-як. Я так і зробив. Йшов пішки, маючи за плечима 11 років, три класи освіти і порожню торбинку, в котрій з початку подорожі було дев'ять сухарів, перепічка і банка меду — земляки дали на дорогу. Потім харчі вийшли. Почав старцювати. Перший раз просити було неймовірно важко, соромно, одбирало язик і в грудях тепло, тоді трохи привик.

Ішов рівно два тижні. Через Слов'янськ, Краматорськ, Павлоград (чи Конград), Полтаву, Диканьку, Опішню. А слідом за мною, коли трохи полагодилося із залізницею, приїхала і бідна моя тьотя з грудною сестричкою.

Зажили ми в селі. Потім хату спалила бомба, і ми опинилися в чужих людей — те, що було і в Донбасі: міняли квартиру за квартирою, бо ніхто довго не хотів держати постояльців з двома дітьми. Так і в селі було.

Після Перемоги повернулися дядя І поранений, забинтований уже до смерті Григорій — аж тоді ото я його взяв трохи ближче, бо він мене іноді гладив по голівчині і казав щось хороше, лагідне. Видно, взяв, що я теж устиг настраждатися, хоч і не розуміючи того до пуття.

У 1946 році після закінчення п'ятого класу пішов я в Зіньківське РУ № 7, щоб мати якусь одежину і 700 грамів хліба на день. Вони, оті 700 грамів, і врятували нас із мамою у 47-му: я носив "з міста" щодня по шматочку, глевкому і сплюснутому, в кишені, як порожній гаманець.

Восени нам, ремісникам, вручили атестати слюсарів п'ятого розряду і одвезли машинами до Охтирки. А звідси поїздом — до Харкова, на завод ім. Малишева. Там нам дали гуртожиток (одна кімната — загін на 68 душ) і розподілили по цехах. Став я належати до пануючого класу, ходив через оспівану заводську прохідну... їв по талончиках у цеховій їдальні, одержував 900 крб. щомісяця, доки не закашлявся од Іржавчаної пилуки поганим, нездоровим кашлем. І вирішив: додому, додому! В колгосп, до матері! Та ще й закохався був нишком у шилівську таки дівчинку. Туди, туди! Там — краще, хоч і їсти впроголодь.

Пішов у колгосп. Орав, волочив, косив, погоничував біля волів (їх звали "ледачі") — важко було, а тут ще й з "коханням не повезло", бо хто ж дозволить дівчинці-школярці сидіти біля червоноармійської могилки вечорами, як парубок голий, босий, хати не має, та ще й батько в тюрмі.

Коли це якось восени, саме молотили, кличуть мене до зіньківської міліції. "Утік з Харкова?" — "Ні. Сів, та й поїхав". — "А закон про три роки знаєш?" — "Знаю". — "Ну-от". Обрізали на моєму рам'ї гудзики — і в КПУ. Потім судили. В залі були мама і я з міліціонером. А за столом — народний суддя і народні засідателі. Дали мені чотири місяці. Колонію знаєте в Полтавській області? Ото я там відбував кару — чотири місяці. Коли мене випускали, табірний бібліотекар сказав мені на прощання: "Тебя выпускают? Ах, жаль, хороший читатель был..." В таборі я взяв Тургенєва і Герцена ("Кто виноват?", "Отцы и дети", "Записки охотника").

А повернувшись додому, прочитав "Кавалера Золотой Звезды" і ненавиджу його й по цей день: я знав уже інших кавалерів...

І знову колгосп. Тепер уже коли заставляли робити щось дуже важке, то натякали, що не тільки мій батько ворог народу, а і я тюряжник. А тут мама приймака прийняли...

Пішов я та й завербувався у Донбас — край мого дитинства. Будував Миронгрес (це під Дебальцевим) і зажив, і сказати, самотійною житухою. Навіть посилки матері слав: калощі, матеріял на піджачок тощо. Слюсарював, їздив на машинах, майстрував і т. ін.

У 50-му і до осені 51-го знову жив у дяді і тьоті, працюючи тепер уже в гаражі при шахтобуді Краснолуцької автотранспортної контори.

В листопаді 51-го року — армія. Владивосток... Словом, нині орденоносне Примор'я. Радистом був чотири роки. Отут-то я і взявся за самоосвіту. Та так, що по демобілізації пішов після "законних" п'яти класів спочатку у восьмий, потім у десятий клас вечірньої школи. Токарював у Щотовському вагонному депо — обточував колеса — і вчився.

А далі щасливі п'ять років навчання в університеті на філологічному факультеті, те, що я й любив. І російське відділення — те, до чого я звик, до чого мене готували школа, армія, напівросійське донбаське оточення.

В 1961 році написав першу новелу "В сумерки", і "Крестьянка" її надрукувала. Більше нічого потім не писав: сесія, дипломна робота по психологічному аналізу Л. М. Толстого — словом, ніколи було писати. До того ж пора було заходжуватись женитися, що я й зробив цілком успішно і щасливо.

По тому, як умер Григорій, я знову взявся за писанину, але вже українською мовою. Цей злам вам повинен бути зрозумілий...

Прочитав словник Грінченка і ледве не танцював на radoшах — так багато відкрив мені цей блискучий твір. Негайно переклав свої "Сумерки" на рідну мову і тепер уже не розлучаюся з нею, слава богу, і не розлучуся до самої смерті. І все це на четвертому десятку!.. Ця щаслива подія в моєму житті сталася на шахті № 10 під Комунарськом Луганської області, де я викладав у вечірній школі російську мову та літературу, а жінка українську мову та літературу. Там же сталася ще одна щаслива подія — жінка народила мені сина Михайла. Одного Михайла замордували, може, хоч другому поталанить жити по-людському. Об цім тільки й молю Госнода-Бога.

А далі що? А далі я поїхав до Києва, де, завдяки зусиллям багатьох людей і в першу чергу Анатолія Андрійовича Дімарова, живу й по сьогодні. В Києві була написана "Зав'язь". Зараз працюю над сценарієм за "Виром" Григорія. Обіцяють з осені запустити фільм, та хто-зна, як воно там покаже.

Амінь.

Творчий спадок Григора Тютюнника кількісно невеликий —укладається у двотомник, що з'явився 1984 р. Жанрово одноманітний —це новели, оповідання, кілька повістей.

Нешироке також і тематичне коло його творів. Найглибшим болем Григора Тютюнника було сучасне йому село. З нього він вийшов сам у небезпечні мандри по інших, чужих світах. Але там залишалося коріння власного роду, там жила мама, туди просто було в будь-який момент повернутися по цілющі соки народної мудрості, припасти до несхитної, випробуваної віками моралі як до рятівного острівця. Українське село за часів Григора Тютюнника було зачеплене корозією загальної суспільної деградації та лежало мовби на перехресті багатьох доріг. Там люди ще пам'ятали традиції предків, часом їх навіть дотримувалися, село практично лишалося єдиним носієм української мови.

Тому, безперечно, саме сільська тематика була дуже спокусливою для багатьох тогочасних прозаїків. Але в її освоєнні Г. Тютюнник іде власним шляхом.

Його оповідання й новели аж ніяк не підходять під стандарти "соціалістичного реалізму", далекі від ілюстрування партійних гасел, від нав'язуваного літературі фальшивого оптимізму. Саме за те, що він не хотів писати як усі, Г. Тютюнника постійно переслідували служителі правлячої ідеології. Його порятунком було те, що він не торкався політики, не використовував публіцистичних засобів соціального аналізу

актуальних сільських проблем, не прагнув когось викрити, щось засудити. Зрештою, це тоді було практично неможливо. Він дає художній аналіз актуальних соціальних проблем і, зокрема, проблем тогочасного села.

Воно постало в його новелах непричепурене, реальне, оживлене, за що Олесь Гончар назвав письменника "живописцем правди". Постало перед читачем у розмаїтті людських доль, характерів. Григир Тютюнник зумів через душу людини передати дух того непростого часу, торкнутися болючих суспільних проблем. Зробив він це дуже тонко, майстерно, без активного авторського втручання, накидання власних висновків і оцінок.

Своїх героїв Григир Тютюнник не ідеалізує, не наділяє якимись особливими рисами характеру. В основному це звичайні сільські люди — жінки, чоловіки, старенькі, діти. Серед них немає лише позитивних чи негативних. Людина постає мов жива. До того ж говорить вона не правильною літературною, що можна спостерегти в багатьох інших авторів, а природною для неї мовою.

Коли почали друкуватися оповідання Григора Тютюнника, в літературі вже були Павличко, Драч, Шевчук, Гуцало — ціла когорта "шістдесятників", як тепер називаємо цю буйну молоду хвилю, що в часі захопила хрущовську "відлигу" і початок "застою". Але коли прийшов Григир, багатьом стало зрозуміло, що тим шляхом, яким ішов він, уже не міг іти ніхто. Не дивно, що після нього з'явився цілий потік епігонів, який не міліє дотепер. Наслідування відбувається на тематичному рівні, і тільки. Характери сільських дядьків і бабусь виходять невиразними, здебільшого схожими один на одний. З цього приводу варто нагадати один епізод, описаний у спогадах близьким другом митця Петром Засенком.

У 1961 р. журнал "Крестьянка" друкує оповідання Григора Тютюнника "В сумерки", написане російською. Тоді ж він перекладає його українською. Відтоді з рідною мовою не розлучається вже ніколи.

Після закінчення навчання разом із дружиною їде працювати на Донбас, викладає у вечірній школі. Там у них народжується перший син Михайло, названий на честь закатованого свого діда. Але письменника мучить чуже йому російськомовне середовище. Він хоче жити там, де живуть його герої.

З 1963 р. Тютюнник — у Києві, цьому сприяли передовсім А. Дімаров, О. Гончар. Поселяється в невеличкому помешканні на Андріївському узвозі, працює в "Літературній Україні", згодом у сценарній майстерні кіностудії ім. О. Довженка, де пише сценарій за романом "Вир", у видавництвах "Радянський письменник", "Молодь", "Дніпро", "Веселка".

У тогочасних журналах друкуються оповідання Григора Тютюнника. Його доброзичливо приймають і підтримують у своєму товаристві київські письменники. Взагалі про нього скоро почали говорити всі, бо надто вирізнявся. Постать це була яскрава, колоритна. Високий, пишночубий, з чорними очима, "глибокими й розумними", з яких проглядало щось по-шляхетному горде, але й смутне, як згадує Валерій Шевчук. Любив "оживлювати" епізоди своїх майбутніх творів, робив те досить

артистично й дотепно.

Десь у ті роки Микола Вінграновський, тоді директор кіностудії ім. О. Довженка, запрошує його на кінопроби фільму за повістю В. Земляка "Дочка Стратіона". "Всі, коли побачили кінопробу на екрані, захоплювалися ним, його талантом, вигукували, що це відкриття, та на тому все і скінчилося: хтось десь комусь подзвонив... Мені рішуче запропонували Григора не знімати, мовляв, нехай краще пише свої новели",—згадує М. Вінграновський.

У 1966 р. виходить перша книжка "Зав'язь", 1968 р.— "Деревій". Одноименне оповідання відзначене премією всесоюзного конкурсу, оголошеного "Литературной газетой". Григійр Тютюнник дедалі більше стає кісткою в горлі тим, що хотіли сито і спокійно жити, продукуючи свої безбарвні, заідеологізовані твори. Та й цензура працювала тоді безвідмовно. Редакторські правки часом наче різали письменника поживому, бо ж кожна деталь, образ так довго виношувався в серці. Так, дуже спокусливо було партійним наглядачам біля літератури приручити гордого і сильного чоловіка, яким був Григійр Тютюнник. Для цього йому тихцем отруювалося життя шельмуванням у пресі (наприклад, статтями Л. Санова), гальмуванням видань і публікацій.

А з якогось часу письменник покинув працю по редакціях і видавництвах, цілком віддався власній художній творчості.

У 70-х "застійних" побачили світ його книги новел "Батьківські пороги", "Крайнебо", "Коріння", повісті "Климко", "Вогник далеко в степу", збірки для дітей "Степова казка", "Ласочка", "Лісова сторожка". Трохи перекладав, зокрема В. Шукшина, якого дуже любив.

Тим часом віз фарисеїв, поскрипуючи, котився битим шляхом української літератури. Але дивовижна доба 60-х рр., виявляється, змогла породити і вулканів, які не вмовкали до останньої миті (як Василь Стус) чи кидали виклик усім (як зробив Григійр Тютюнник).

Він був справжнім вулканом. Ніколи сам не йшов ні на які компроміси, ненавидів пристосуванців, казав їм у вічі правдиві обвинувачення, примножуючи кодро своїх потенційних опонентів. "На кожного Авеля по три Каїни",—так він характеризує тогочасну моральну атмосферу в Україні. В суспільстві він бачив жахливу прірву між словом і ділом. Біль душі злився зі злістю, що клекотала в ньому, але нічого не змінювала довкола. Душевний біль дедалі поглиблювався. За всієї зовнішньої сили та мужності насправді був він незахищеним дитям на цій землі, вразливим, щирим, чесним.

Розповідають, що за два роки до своєї смерті зустрів у підземному переході на Хрещатику Ларису Письменну. Якраз покінчив із собою поет Грицько Бойко. Григійр схопив її за руку і спитав: "Що це—мужність чи боязнь?". Вона відповіла: "Як для кого. Для мене —мужність".

Він ніби запрограмував свій кінець. Незатишно йому жилося ще з юних літ. Завжди почував свою самотність.

У лютому 1980 р. Г. Тютюннику присуджено премію імені Лесі Українки (за книги

"Климко", "Вогник далеко в степу"). А 7 березня він заподіяв собі смерть.

Водночас, зовні ніби було все добре. Григій любив товариство, ніколи йому його не бракувало, швидко сходився з людьми, був дотепний, артистичний, твори випробовував "на публіці" — довіряв загалові...

А в глибині душі був пекельний біль, який терзав безперестанно. "І що я в Господа за людина!!! Ні в чому немає мені ані міри, ані втіхи — ні в любові, ні в стражданні, ні в захопленнях, ні в сумі пекельному. Неприкаєнний я. Все б вирвати з душі й оновитися, все б спочатку почати, та несила", — так писав у щоденнику.

Дійсність і мрія одночасно співіснували в ньому; перша змушувала думати, страждати, друга постійно вабила, кликала за собою... Його твори або втілювали "едо", або доповнювали його, бо письменнику підсвідомо дуже хотілося вилити в них і свою мрію — мрію про душевну рівновагу, недосяжну в цьому світі гармонію. "Жити в добрій приязні з небом і землею" — ці слова із записника митця призначалися для повісті про Артема Безвіконного, так і недописаної. У них та релігія, до якої прийшов Григій Тютюнник у своєму самопізнанні, але що так і не стало надійним опертям його світобачення.

Ще молодим він зробив для себе висновок: "Життя у творчій свідомості письменника начебто роздвоюється: одна площина — існуюче, друга — бажане. Це єдине джерело творчої енергії"

Використана література:

1) Григорій Костюк, журнал "Україна" 1984р.

Євген Петренко "Критика української літератури XX ст.", видавництво "Ірпінь", Харків, 1992р.